

Polityka fiskalna w kraju należącym do strefy euro. Wnioski dla Polski

Tomasz Jędrzejowicz, Marcin Kitala, Anna Wronka

Polityka fiskalna w unii walutowej – funkcja stabilizacyjna polityki fiskalnej

- Stworzenie (przystąpienie do) unii walutowej oznacza prowadzenie wspólnej polityki pieniężnej
- Skoordynowana reakcja na *szoki symetryczne*
- Dostosowanie w reakcji na *szoki asymetryczne* dokonuje się poprzez dostosowania na rynkach czynników produkcji (zwł. rynek pracy) oraz politykę fiskalną

Działanie stabilizacyjne polityki fiskalnej

- Automatyczne stabilizatory – deficyt budżetowy automatycznie zwiększa się w czasie spowolnienia gospodarczego i zmniejsza w czasie przyspieszenia, oddziałując stabilizująco na gospodarkę.
ZALETY: automatycznie, bez opóźnień, symetrycznie
WADA: w przypadku dużych szoków, zbyt słabe działanie stabilizacyjne
- Działania dyskrecjonalne – rozluźnienie polityki fiskalnej przez rząd w czasie spowolnienia i zacieśnienie w fazie przyspieszenia.
WADY:
  - problem z trafną identyfikacją szoku w momencie jego wystąpienia
  - potencjalnie znaczne opóźnienie od identyfikacji szoku do wprowadzenia w życie reakcji
  - politycznie łatwiej rozluźnić w czasie spowolnienia niż zacieśnić w czasie przyspieszenia – narastanie długu
  - zmiany podatków i składników wydatków mają konsekwencje behawioralne i strukturalne – częste zmiany nieefektywne (Barro – *tax smoothing*)

Stabilność polityki fiskalnej w unii walutowej

- Ryzyko niestabilnej polityki – krótkowzroczność wyborców (iluzja fiskalna), asymetria informacji między decydentami a wyborcami, cykl polityczny, problem wspólnej puli zasobów
- Ryzyko niestabilności powiązane z ryzykiem procykliczności – największa presja wyborców i grup nacisku na rozluźnienie polityki fiskalnej wtedy kiedy sytuacja finansów publicznych jest dobra – w okresie ożywienia
- Niestabilna polityka fiskalna w unii walutowej zagrożeniem dla wspólnej polityki pieniężnej - może powstać konieczność „ratowania” (*bailout*) kraju ją prowadzącego przez innych członków lub bank centralny
- Ryzyko złej polityki fiskalnej potencjalnie większe w unii walutowej - niestabilna polityka fiskalna mniej kosztowna dla krajów ją prowadzących (rynkі finansowe zakładają że w skrajnej sytuacji nastąpi *bailout*)

Wniosek: dla wiarygodności wspólnej polityki pieniężnej konieczne zapewnienie stabilności polityki fiskalnej

- Aby zlikwidować pokusę do prowadzenia niestabilnej polityki fiskalnej w unii walutowej i zabezpieczyć wiarygodność wspólnej polityki pieniężnej, konieczne nałożenie ograniczeń na politykę fiskalną
- W kontekście UGW obawy te (gł. niemieckie) dodatkowo uzasadnione wysokim poziomem długu w niektórych krajach i jego szybkim narastaniem w latach 80-tych
- Raport Delorsa (1989): „w ramach ścieżki do wspólnej waluty (utworzenie Europejskiej Unii Walutowej), `wydaje się konieczne` określenie reguł w zakresie polityki budżetowej, dotyczących przede wszystkim ustanowienia górnych dopuszczalnych granic deficytu i zakazu kredytowania SFP przez banki centralne”

⇒ **Limity Maastricht i Paktu Stabilności i Wzrostu:**
3% deficyt, 60% dług

Pakt Stabilności i Wzrostu a cykliczność polityki fiskalnej

Europejskie reguły fiskalne krytykowane:

- Sztywny limit deficytu 3% PKB będzie prowadził do zacieśniania w fazie spowolnienia gospodarczego co jest sprzeczne ze zwiększonym znaczeniem funkcji stabilizacyjnej polityki fiskalnej w sytuacji wspólnej polityki pieniężnej
- PSW (zwłaszcza w wersji sprzed 2005 r.) nie zawierał zachęt do zacieśniania polityki fiskalnej w fazie ożywienia gospodarczego

=> europejskie reguły procykliczne

Inne argumenty krytyczne (opracowanie Fischer i in. (2006) o 101 propozycjach reformy Paktu Stabilności i Wzrostu):

- Ryzyko niestabilności i kryzysu niewypłacalności związane przede wszystkim z poziomem długu, tymczasem egzekwowanie PSW nastawione na deficyt

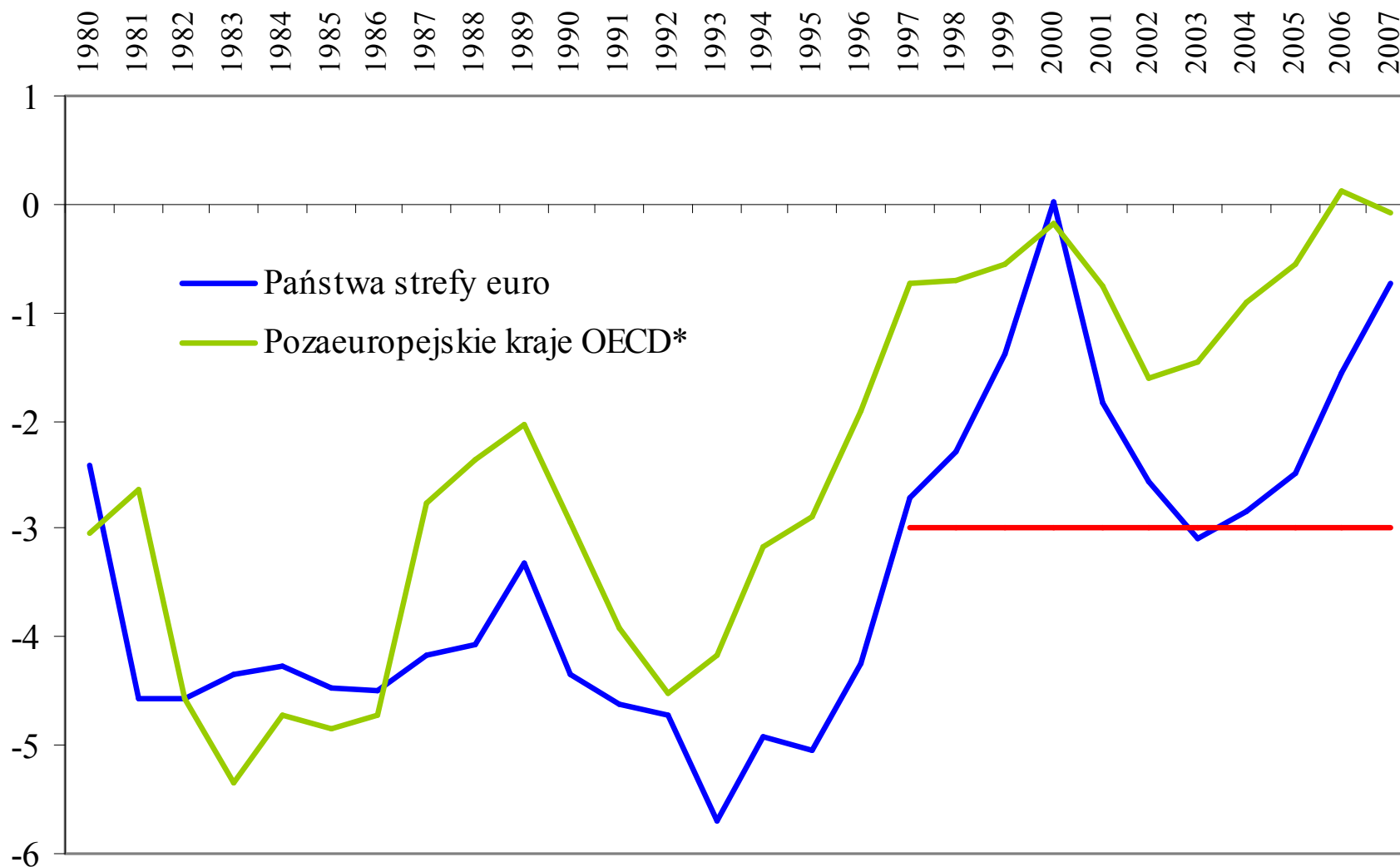
Reforma Paktu z 2005 r. zmierzała w kierunku ograniczenia niektórych słabości

Jaka polityka fiskalna w UGW?

1. Potrzeba stabilizowania szoków asymetrycznych poprzez działanie automatycznych stabilizatorów
  2. Stabilność polityki fiskalnej – spełnienie kryteriów Maastricht i PSW
- ⇒ Osiągnięcie takiego wyniku budżetowego w ujęciu strukturalnym, przy którym 'normalne' spowolnienie gospodarcze nie spowoduje przekroczenia przez deficyt limitu 3% PKB, tj. zapewnienie marginesu bezpieczeństwa

$$\text{Margines bezpieczeństwa} = \text{Wrażliwość wyniku budżetowego względem cyklu gospodarczego} * \text{„duża” ujemna luka popytowa}$$

Czy Pakt Stabilności i Wzrostu poprawił stabilność finansów publicznych w krajach strefy euro?

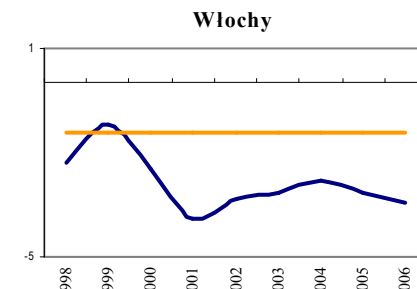
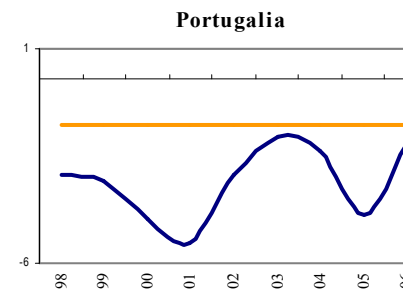
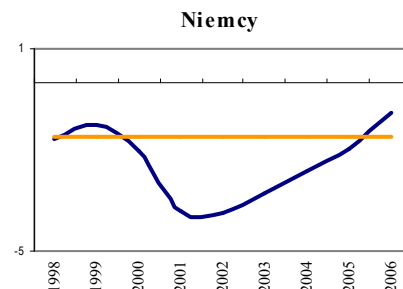
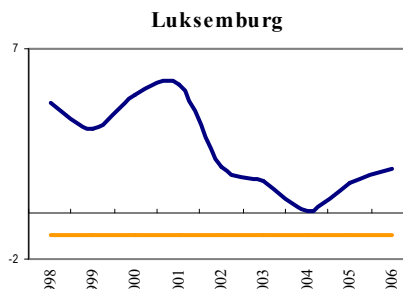
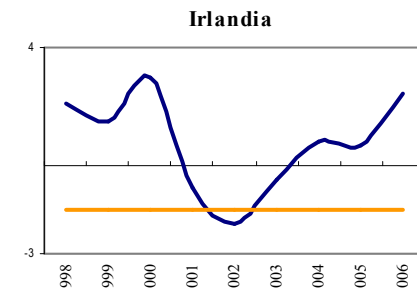
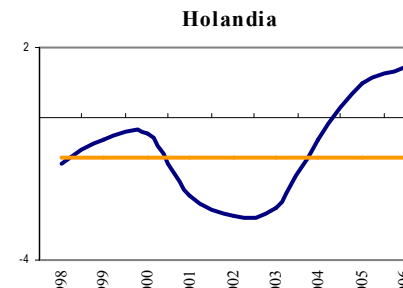
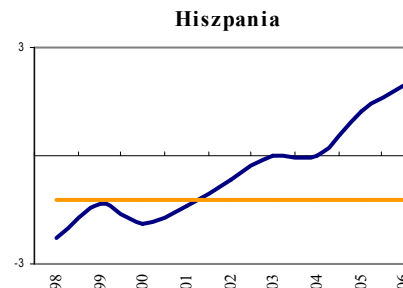
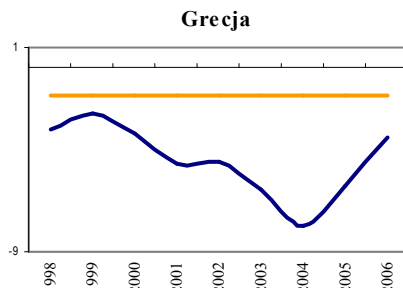
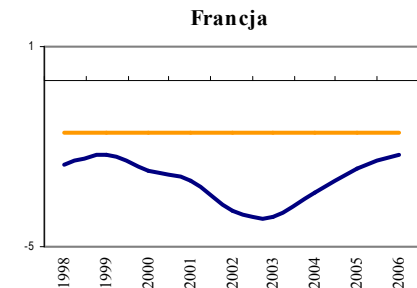
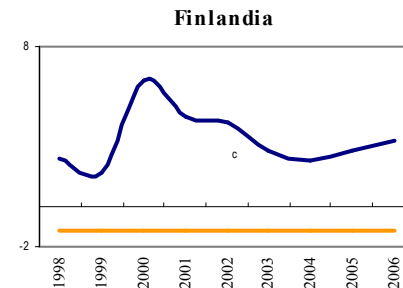
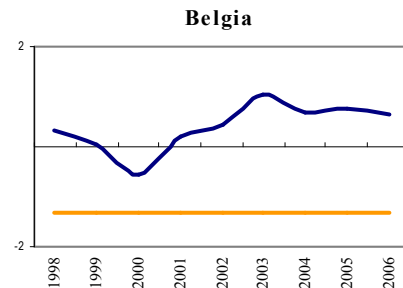
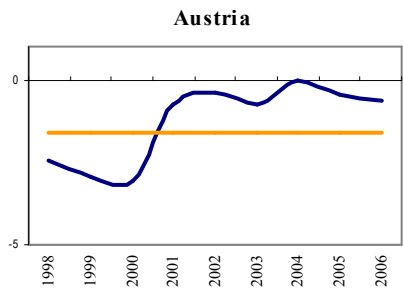

Jak PSW wpłynął na cykliczność polityki fiskalnej?

badanie	kraje	analizowane okresy	dodatkowo uwzględnione zmienne	wnioski
Ballabriga, Martinez-Mongay (2002)	UGW – 10 oddzielne modele	1979-1998	-	polityka fiskalna acykliczna (współczynnik istotny statystycznie tylko dla 2 krajów)
Gali, Perotti (2003)	UGW-11 panel	1980-1991 1992-2002	luka pieniężna – różnica pomiędzy rzeczywistą stopą procentową a stopą z reguły Taylora	przed 1992 r. polityka fiskalna procykliczna, po acykliczna
OECD Economic Outlook No. 74 (2003)	UE – 14 panel	1980-1991 1992-1998 1999-2002	okresy spowolnienia i szybkiego wzrostu gospodarczego, reformy podatkowe, wybory, uwarunkowania polityczne, zatrudnienie w sekt. publ., inwestycje publiczne	polityka fiskalna procykliczna przed 1992 r., antycykliczna po (silniej antycykliczna po 1998 r.);
Balassone, Francese (2004)	UE-14	1970-1991 1992-2000	okresy spowolnienia i szybkiego wzrostu gospodarczego	polityka fiskalna procykliczna przez cały badany okres
Wyplosz (2006)	UGW-10 panel	1980-1991 1992-2005	-	przed 1992 r. procykliczna, po acykliczna
Golinelli, Momigliano (2006, 2008)	UGW-11 panel „real-time”	1988-1991 1992-1998 1999-2006	wybory parlamentarne, „zmienna Maastricht” (reprezentująca regułę limitu 3% deficytu)	polityka fiskalna antycykliczna przez cały badany okres, z biegiem czasu przesuwa się w kierunku acykliczności
Turrini (2008)	UE-11 panel probitowy	1980-1991 1992-1998 1999-2005	wybory parlamentarne, oddzielna regresja dla lat spowolnienia i szybkiego wzrostu gospodarczego	przyjęcie PSW wiązało się ze spadkiem procykliczności polityki fiskalnej w latach, w których luka popytowa była ujemna

Cykliczność polityki fiskalnej w UGW – czy było zapewnione pole manewru dla automatycznych stabilizatorów?

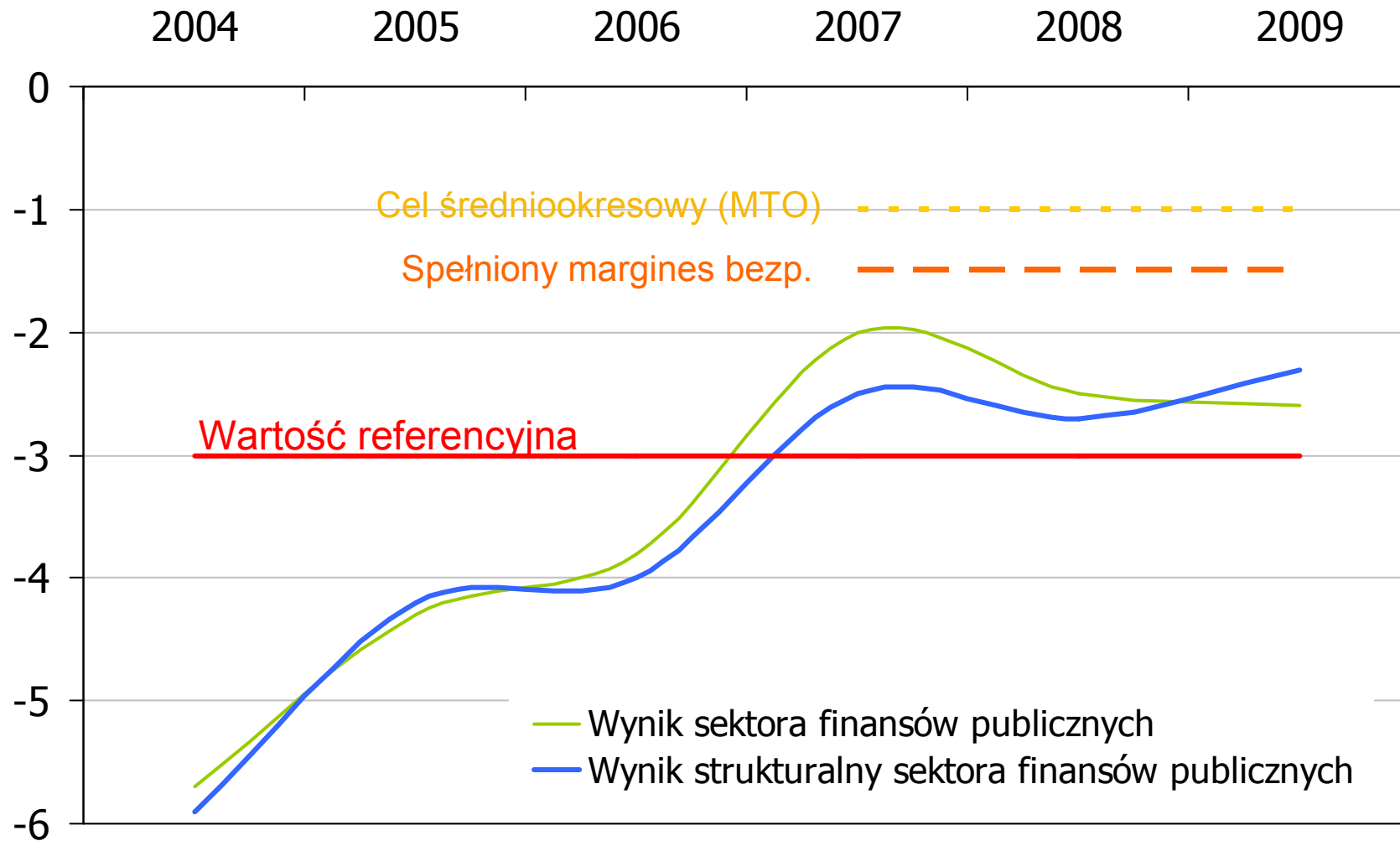

Jaki wpływ ma margines bezpieczeństwa na cykliczność polityki fiskalnej?

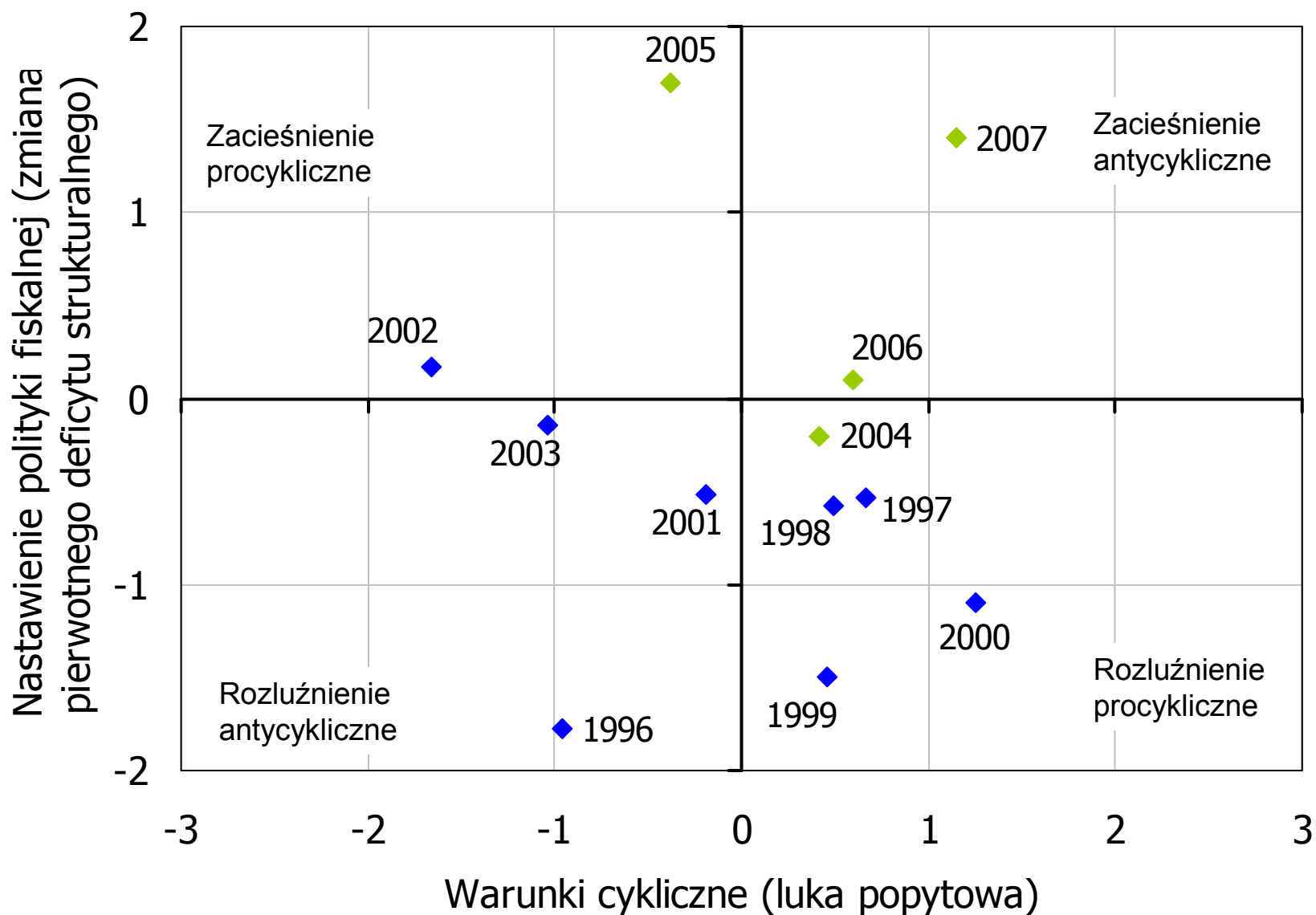
zmienna objaśniana: pierwotny deficyt strukturalny			margines bezpieczeństwa nie zachowany	margines bezpieczeństwa zachowany
zmienne objaśniające	(1)	(2)	(3)	(4)
stała	-0.40 (-0.40)	-0.30 (-0.30)	1.81 (0.82)	-0.83 (-0.78)
opóźniony pierwotny deficyt strukturalny	0.59*** (8.81)	0.57*** (8.32)	0.58*** (6.49)	0.39*** (3.72)
opóźniony dług publiczny	0.01 (0.99)	0.01 (0.34)	-0.02 (-0.80)	0.04** (2.33)
opóźniona luka popytowa	-0.19*** (-3.15)		-0.22** (-2.45)	-0.04 (-0.44)
opóźniona luka popytowa*D1		-0.28*** (-3.16)		
opóźniona luka popytowa*(1-D1)		-0.12 (-1.37)		
liczba obserwacji:	119	119	57	62
R ²	78.4	78.8	73.1	74.8

Metoda estymacji: LSDV, okres 1998-2007; zmienne fiskalne w relacji do PKB potencjalnego, *DI* przyjmuje wartość 1 w latach, w których nie zachowany jest margines bezpieczeństwa.

Sytuacja finansów publicznych w Polsce w świetle wymogów PSW

Cykliczność polityki fiskalnej w Polsce

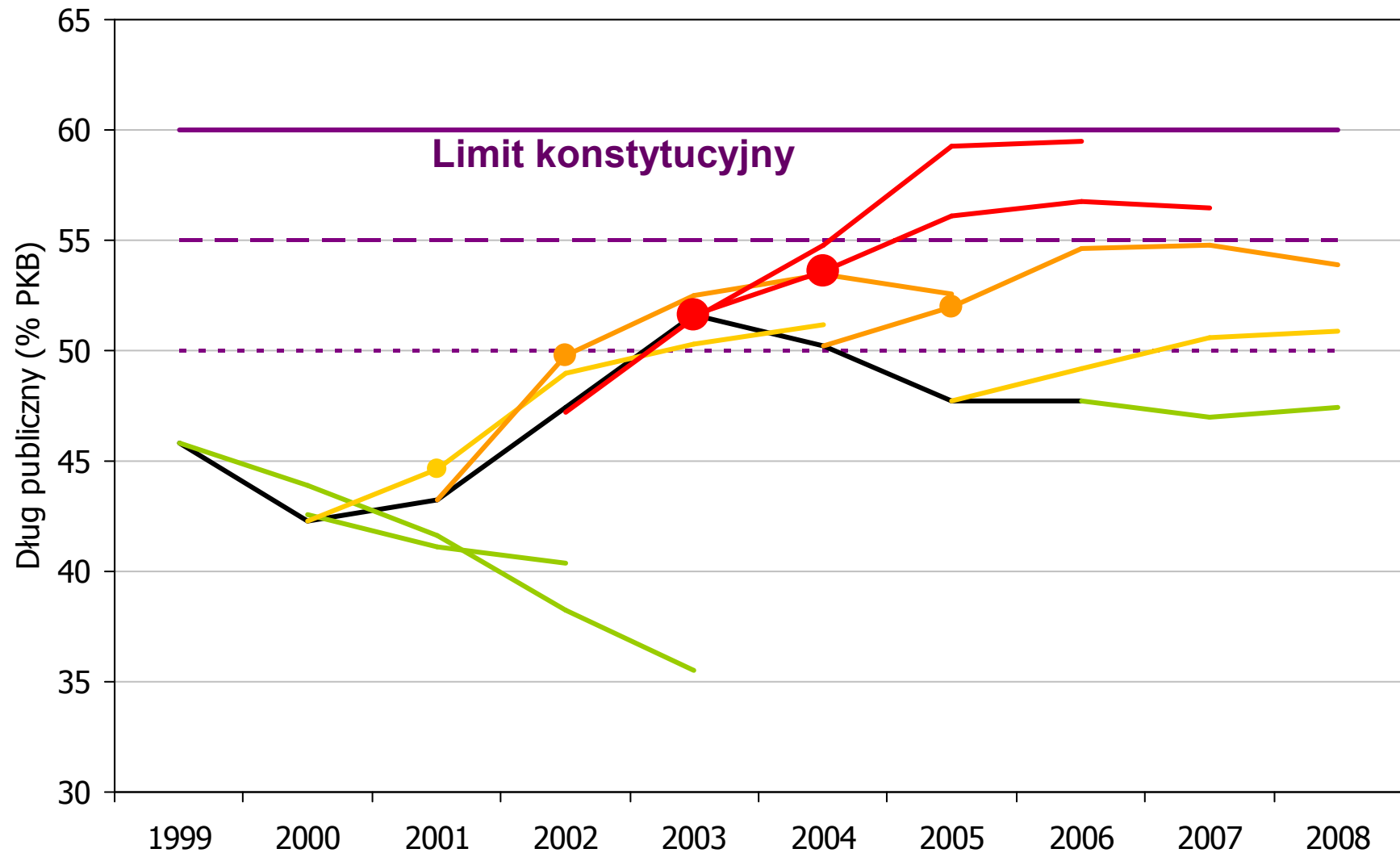

Reguła długu publicznego w Polsce

- Konstytucyjny limit długu publicznego: 60% PKB
- Trzy progi ostrożnościowe w art. 79 ustawy o finansach publicznych: 50%, 55% i 60% PKB
- Przekroczenie przez dług publiczny 2. i 3. progu może pociągać za sobą konieczność podjęcia drastycznych działań dostosowawczych (jeśli wyjściowy poziom deficytu jest wysoki)
- Trzyletnie prognozy relacji długu do PKB prezentowane co roku w Strategii zarządzania długiem publicznym

Teoria: reguła długu może oddziaływać procyklicznie

Działanie polskiej reguły długu w praktyce

— Dług publiczny (z obwieszczenia MinFin)

— Prognozy długu z kolejnych Strategii zarządzania długiem

Krajowe reguły fiskalne a sytuacja FP (1)

- Od początku lat `90 ubiegłego wieku rośnie liczba przyjmowanych reguł w krajach UE. Jednym z katalizatorów tego zjawiska mogło być przyjęcie europejskich reguł fiskalnych (Ayuso-i-Casals, et.al., 2007)
- Liczne badania nad skutecznością reguł fiskalnych – m.in. Alt i Lowry (1994); Bohn i Inman (1996); Debrun (2007); Debrun i Kumar (2007)
- Badania empiryczne potwierdzają, że regułom towarzyszy lepsza sytuacja finansów publicznych, ale zależność przyczynowo-skutkowa jest niejednoznaczna. W szeregu przypadków wprowadzenie reguł fiskalnych następowało po podjęciu działań poprawiających sytuację finansów publicznych
- Nie wszystkie reguły są skuteczne, muszą być odpowiednio zaprojektowane i odnosić się do przejrzystych celów
- Reguły nie zastąpią woli politycznej do prowadzenia odpowiedzialnej polityki fiskalnej, natomiast mogą zwiększyć korzyści polityczne i ją utrwalić (Debrun 2007).

Krajowe reguły fiskalne a sytuacja FP (2) - reguły a cykliczność

- Fatas i Mihov (2004) na podstawie danych dla amerykańskich stanów, stwierdzają, że nałożenie ograniczeń (reguł) na politykę fiskalną zmniejsza wahania cykliczne
- Podobnie Manasse (2006) na podstawie danych dla 49 krajów rozwiniętych i rozwijających się
- Ayuso-i-Casals i in. (2006) na podstawie danych KE o krajowych regułach fiskalnych w 25 krajach UE: reguły, które są zaprojektowane tak, by nie zakłócać stabilizującej roli polityki fiskalnej są skuteczne
- Turrini (2008): silne reguły wydatkowe ograniczają ekspansję wydatków w okresach szybkiego wzrostu gospodarczego, zmniejszając procykliczność polityki fiskalnej w okresach dobrej koniunktury

Badanie - reguły wydatkowe w krajach OECD a cykliczność

Reguła wydatkowa	
<i>JEST STOSOWANA</i>	<i>NIE JEST STOSOWANA</i>
Czechy (2004-)	Australia
Dania (1998-)	Austria
Finlandia (1991-)	Belgia
Francja (1998-)	Grecja
Hiszpania (2003-)	Irlandia
Holandia (1994-)	Niemcy
Islandia (2004-)	Norwegia
Japonia (2002-)	Nowa Zelandia
Kanada (1992-)	Polska
Stany Zjednoczone (1991-1998)	Portugalia
Szwajcaria (2003-)	Wielka Brytania
Szwecja (1997-)	
Włochy (2002-)	

Źródło: OECD Budget Practices and Procedures Database (2007), European Commission (2003,2006), Lienert i Moo-Kyung (2004), Ministry of Finance of Finland (2007), Baza danych Banku Światowego Country Budget Laws, von Hagen (2005a), OECD Economic Outlook No. 81, Annett 2007

Wpływ reguł wydatkowych na cykliczność polityki fiskalnej w państwach OECD

zmienna objaśniana: cyklicznie skorygowane wydatki pierwotne			reguła wydatkowa	brak reguły wydatkowej
zmienne objaśniające	(1)	(2)	(3)	(4)
stała	5.49*** (6.60)	5.59*** (5.74)	10.92*** (3.78)	7.33*** (6.42)
opóźniona zmienna objaśniana	0.88*** (43.40)	0.88*** (40.05)	0.78*** (11.91)	0.84*** (31.47)
opóźniony dług publiczny	-0.005 (-1.35)	-0.01 (-0.96)	-0.02** (-2.51)	-0.01* (-1.73)
opóźniona luka popytowa	0.05** (2.45)		-0.03 (0.63)	0.08*** (2.98)
opóźniona luka popytowa*R		0.03 (0.96)		
opóźniona luka popytowa*(1-R)		0.06** (2.75)		
wybory parlamentarne	0.25** (2.43)	0.25** (2.47)	0.40** (2.39)	0.19 (1.56)
przygotowanie do UGW	-0.49*** (-2.69)	-0.49* (-1.91)	-0.24 (-0.74)	-0.23 (-1.19)
PSW	-0.35* (-1.53)	-0.26 (-1.25)		
liczba obserwacji:	523	523	116	407
R ²	98.2	98.2	99.0	98.1

Metoda estymacji: LSDV, okres 1980-2007; zmienne fiskalne w relacji do PKB potencjalnego, R przyjmuje wartość 1 w latach, w których obowiązywała reguła wydatkowa.

Badanie dla państw z kontraktowym modelem kształtowania polityki

zmienna objaśniana: cyklicznie skorygowane wydatki pierwotne			reguła wydatkowa	brak reguły wydatkowej
zmienne objaśniające	(1)	(3)	(4)	(5)
stała	6.45*** (4.62)	6.54*** (4.80)	14.14*** (3.00)	10.60*** (5.03)
opóźniona zmienna objaśniana	0.88*** (29.80)	0.88*** (30.57)	0.73*** (7.20)	0.80*** (18.66)
opóźniony dług publiczny	-0.01** (-1.96)	-0.02*** (-2.71)	-0.03** (-2.60)	-0.02*** (-2.82)
opóźniona luka popytowa	0.04 (1.24)		-0.02 (-0.31)	0.07* (1.77)
opóźniona luka popytowa*R		0.03 (0.49)		
opóźniona luka popytowa*(1-R)		0.06 (1.55)		
wybory parlamentarne	0.12 (0.70)			
przygotowanie do UGW	-0.31 (-0.98)			
PSW	-0.19 (-0.61)			
liczba obserwacji:	253	253	65	189
R ²	97.3	97.3	98.0	97.4

Metoda estymacji: LSDV, okres 1980-2007; zmienne fiskalne w relacji do PKB potencjalnego, R przyjmuje wartość 1 w latach, w których obowiązywała reguła wydatkowa.

Reguły wydatkowe a łączna cykliczność polityki fiskalnej oraz cykliczność wydatków inwestycyjnych

zmienna objaśniana:	nakłady brutto na środki trwałe		pierwotne saldo strukturalne	
	reguły wydatkowe (1)	brak reguł wydatkowych (2)	reguły wydatkowe (4)	brak reguł wydatkowych (5)
zmienne objaśniające				
stała	2.03*** (6.00)	1.02*** (6.98)	-2.51*** (-3.13)	-1.06*** (-2.93)
opóźniona zmienna objaśniana	0.46*** (6.04)	0.77*** (29.76)	0.74*** (10.01)	0.82*** (30.88)
opóźniony dług publiczny	-0.01*** (-2.75)	-0.005*** (-3.63)	0.04*** (3.56)	0.02*** (2.86)
opóźniona luka popytowa	0.00 (-0.05)	0.02*** (2.65)	-0.09 (-1.62)	-0.07** (-2.37)
liczba obserwacji:	116	406	116	405
R ²	95.1	96.2	83.6	85.9

Metoda estymacji: LSDV, okres 1980-2007; zmienne fiskalne w relacji do PKB

Jak powinna wyglądać polityka fiskalna Polski po przystąpieniu do III etapu UGW?

Polityka fiskalna po przystąpieniu do strefy euro powinna spełniać dwa warunki:

- Zapewniać trwałe przestrzeganie zasad PSW
- Skutecznie wypełniać swoją funkcję stabilizującą

Nasze badania wskazują na następujące rozwiązania praktyczne prowadzące do spełnienia tych warunków:

1. Obniżenie deficytu strukturalnego do poziomu celu średniookresowego (MTO), tak aby pozwolić na swobodne działanie automatycznych stabilizatorów
2. Wprowadzenie reguły wydatkowej, która dodatkowo zabezpieczy przed procyklicznymi zmianami w wydatkach publicznych

- Wyniki pojedynczego projektu badawczego nie determinują wyników całego Raportu na temat pełnego uczestnictwa Rzeczypospolitej Polskiej w trzecim etapie Unii Gospodarczej i Walutowej. Projekty badawcze mają charakter dokumentów wspierających.
- Przedstawione w Raporcie wyniki będą stanowiły bowiem podsumowanie kilkudziesięciu projektów, realizowanych zarówno przez pracowników NBP, jak też ekspertów zewnętrznych, oraz dotychczasowej literatury.